

Васильєва-Шаламова Ж. В.

<https://orcid.org/0000-0003-3481-788X>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Цимбалюк Л. С.

<https://orcid.org/0009-0005-4660-2538>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПІДТВЕРДЖЕННЯ СУДОМ, ПОВНОВАЖЕНЬ АДВОКАТА ЯК ПРЕДСТАВНИКА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У статті здійснено комплексний аналіз правового регулювання підтвердження повноважень адвоката у цивільному судочинстві України з урахуванням сучасної судової практики Верховного Суду та стандартів Європейського суду з прав людини. Досліджено нормативні положення Цивільного процесуального кодексу України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», які визначають перелік документів, що підтверджують повноваження адвоката як представника, зокрема довіреність і ордер.

Особливу увагу приділено проблемі надмірного формалізму суду при оцінці документів, що підтверджують повноваження адвоката представника. Особливо досліджено питання меж судового контролю за повноваженнями представника та співвідношення принципів диспозитивності і змагальності у цивільному процесі. Встановлено, що надмірне втручання суду у визначення обсягу повноважень адвоката (представника) може призводити до порушення права на справедливий суд.

Проаналізовано підходи національних судів щодо вимог до підтвердження повноважень адвоката, виявлено випадки неоднакового застосування процесуальних норм, а також розкрито правові позиції Верховного Суду щодо достатності ордера як самостійного документа, що підтверджує повноваження представника. Особливо досліджено межі судового контролю за повноваженнями адвоката та співвідношення принципів диспозитивності, змагальності та пропорційності у цивільному процесі.

Обґрунтовано, що надмірне втручання суду у визначення обсягу повноважень адвоката, зокрема шляхом вимоги додаткових документів за наявності належним чином оформленого ордера, суперечить завданням цивільного судочинства та стандартам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зроблено висновок про необхідність формування єдиного підходу до оцінки документів, що підтверджують повноваження адвоката, із пріоритетом забезпечення ефективного доступу до правосуддя та недопущення процесуального формалізму.

Ключові слова: цивільне судочинство, представництво, адвокат, ордер, довіреність, повноваження, доступ до правосуддя, формалізм.

Постановка проблеми. Сучасний стан цивільного судочинства в Україні характеризується пошуком балансу між ефективністю правосуддя та суворим дотриманням процесуальної форми. Слід зазначити, що одним із найважливіших завдань, що стоїть перед законодавцем та судовою гілкою влади, є мінімізація дефектів правового регулювання, які стають перешкодою для реалізації цивільних прав учасників справи.

Разом із цим, внутрішньо узгоджена система юридичних норм є фундаментом для ефективного

захисту прав та законних інтересів сторін, проте на практиці суди часто стикаються з колізіями та прогалинами у законодавстві, долати які доводиться через суддівський розсуд. Водночас, неправильне застосування норм процесуального права самими судами – чи то у формі надмірного формалізму, чи то у формі необґрунтованого виходу за межі позовних вимог – створює ситуацію правової невизначеності та може кваліфікуватися як процесуальне зловживання. Захист прав учасників процесу є головним фактором участі у процесі

адвоката як представника на ведення справ у суді. Від належного підтвердження повноважень адвоката судом залежить чи буде своєчасно відкрите провадження взагалі чи існуватиме правова допомога як складова права на захист.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти вказаної проблематики досліджували такі науковці як: В. В. Комаров, Д. Д. Луспенник, О. В. Дзера, О. В. Гетманцев, Р. О. Куйбіда, І. А. Павлуник, Н. Ю. Сакара, І. В. Списоба-Фатєєва, Г. О. Світлична, Є. О. Харитонов, М. Й. Штефан, та інші. Проте в умовах сьогодення виникають питання які залишилися поза увагою науковців стосовно підстав участі адвоката у цивільному судочинстві. В рамках нашого дослідження ми будемо розглядати адвоката як представника особи права та інтереси якої порушено, невизначено або оспорювано.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у виявленні дефектів реалізації права на справедливий суд та правовій оцінці неправильного застосування судом норм ЦПК, що виявляється у порушенні встановленої законом процесуальної форми та порушенні меж розгляду справи судом, що призводить до нівелювання засад диспозитивності *відносно участі адвоката як гаранта надання правової допомоги* та обмеження права на судовий захист як складової доступності до правосуддя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зазначити, що будь-яка правова система характеризується наявністю «дефектів права», які є наслідком того, що сучасна система юридичних норм є результатом діяльності людей, що здійснюється на різних рівнях правового регулювання.

Французький філософ та енциклопедист епохи Просвітництва Дені Дідро (XVIII ст.) зазначав: «якщо першопричина полягає у помилковості людей чи неправильно визначених ідеях, то джерело істини повинно знаходитися у правильно визначених ідеях. Помилкова думка – помилка розуму, яка схиляє до помилкового судження» [1, с. 494].

Дефектами ж системи права є порушення, деформація логічної побудови та розвитку як самої системи права так і її елементів, у тому числі нормативних актів. Навіть «юридичні дефекти правових норм можуть бути класифіковані залежно від способів мінімізації їхнього негативного впливу на ефективність правового регулювання суспільних відносин» [2, с. 221].

Варто підкреслити, що проблематика неправильного застосування судами норм цивільного

процесуального права часто пов'язана із наступними аспектами: надмірного формалізму, необґрунтованого виходу за межі позивних вимог, та розгляду справи за відсутності учасника справи, порушенням строків розгляду справи, неправильного тлумачення норм права та іншими питаннями пов'язаними з розглядом справи. В межах нашого дослідження розглянемо деякі з них.

Передусім, це проблема надмірного формалізму. У судовій практиці поширені випадки необґрунтованої відмови у відкритті провадження та повернення процесуальних документів учасників справи через вимогу надати витяг з договору про правничу допомогу при наявності належним чином оформленого ордеру.

У частині четвертій статті 62 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність». Виходячи із положень частини сьомої статті 177 Цивільного процесуального кодексу України, до позовної заяви, підписаної представником позивача, додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника позивача [чи існували обставини (факти), на які посилалися сторони у своїх вимогах і запереченнях, та якими доказами вони підтверджуються;

– чи наявні інші фактичні дані, що мають значення для правильного вирішення спору, і докази на їх підтвердження;

– які правовідносини виникають між сторонами на підставі встановлених обставин;

– яку норму права слід застосувати до відповідних правовідносин.

Слід зазначити, що проблема надмірного формалізму суду є однією з ключових загроз реалізації принципу диспозитивності у цивільному судочинстві. Зокрема, неправильне тлумачення норм матеріального права може призвести до порушення принципів змагальності та рівності сторін. На цьому наголосив Верховний Суд у постанові від 04.09.2024 справі № 278/2111/23, зазначив, що застосування принципу «*jura novit curia*» («суд знає закон») не є абсолютним і не може використовуватися таким чином, щоб сторони були позбавлені можливості реалізації права доступу до правосуддя [9].

Висновки. Проблематика неналежного застосування норм цивільного процесуального права судом набуває особливої актуальності в контексті пошуку балансу між дотриманням процедури

встановленої ЦПК України та гарантіями справедливого судочинства. Про викладене свідчить і судова практика, яка демонструє наявність неоднакового підходу до вирішення таких питань: з одного боку – надмірний формалізм, що проявляється у буквальному та механічному застосуванні процесуальних норм без урахування їх функціонального призначення; з іншого – вихід суду за межі наданих повноважень, що нівелює принцип диспозитивності у визначенні предмета й меж спору.

У свою чергу, надмірний формалізм призводить до обмеження доступу до правосуддя, необгрунтованого повернення позовних заяв, відмов у відкритті провадження або залишення заяв без розгляду з підстав, які не впливають на можливість розгляду спору по суті. Такий підхід суперечить завданням цивільного судочинства, визначеним статтею 2 ЦПК України, а також стандартам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Отже, проблеми ефективного застосування норм цивільного процесуального права виникають як у разі надмірного формалізму, так і у випадку надмірного розширення судом власних повноважень. Доцільно підкреслити, що оптимальна модель правозастосування полягає у дотриманні розумного балансу: суд повинен активно сприяти встановленню істини у справі та забезпеченню справедливого розгляду, але виключно в межах процесуальної форми, визначеної законом, і без втручання у сферу диспозитивних прав сторін.

Разом із тим, забезпечення балансу між дотриманням процесуальної форми та гарантіями доступу до правосуддя має стати ключовим орієнтиром у діяльності судів. Визнання ордеру достатнім документом, що підтверджує повноваження адвоката за відсутності обгрунтованих сумнівів щодо його дійсності є необхідною умовою реалізації права на справедливий суд та ефективного захисту прав і законних інтересів учасників цивільного процесу.

Список літератури:

1. Антологія лібералізму: політико-правничі вчення та верховенство права / Упор. : С. Головатий, М. Козюбра, О. Сироїд ; Відп. ред. С. Головатий ; Наук. ред. С. Головатий, М. Козюбра, О. Сироїд, О. Волкова, А. Черевко; Вступне слово С. Головатого. К.: «Книги для бізнесу», 2008. 1202 с.
2. Коваленко Т. О. Юридичні дефекти правового регулювання земельних відносин в Україні: [монографія] К.: ВПЦ «Київський університет»; Юрінком Інтер, 2013. 632 с. URL: <https://www.soclaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2015/3-4/14.pdf> (дата звернення: 01.04.2026).
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 31 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 01.04.2026).
4. Ухвала Подільського районного суду міста Києві від 01.12.2025 року у справі № 758/18522/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132575333> (дата звернення: 01.04.2026).
5. Постанова Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 20.01.2025 року у справі № 761/5870/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124596549> (дата звернення: 01.04.2026).
6. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 05.08.2020 року у справі № 177/1163/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90847615> (дата звернення: 01.04.2026).
7. Положення про ордер на надання правничої допомоги затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 12 квітня 2019 року № 41 зі змінами внесеними рішенням Ради адвокатів України від 20 вересня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr041871-19#Text> (дата звернення: 01.04.2026).
8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 04 вересня 2024 року у справі № 278/2111/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121471316> (дата звернення: 01.04.2026).

Vasylieva-Shalamova Zh. V., Tsybaliyk I. S. COURT CONFIRMATION OF A LAWYER'S AUTHORITY TO ACT AS A REPRESENTATIVE IN CIVIL PROCEEDINGS

The article provides a comprehensive analysis of the legal framework governing the confirmation of a representative's authority in civil proceedings in Ukraine, taking into account modern case law of the Supreme Court and the standards of the European Court of Human Rights. The study examines the provisions of the Civil Procedure Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On the Bar and Legal Practice," which define the documents confirming the authority of a lawyer as a representative, particularly a power of attorney and a warrant (order).

Special attention is paid to the issue of excessive formalism in judicial practice when assessing documents confirming the authority of a representative. The article also explores the limits of judicial control over a

representative's authority and the correlation between the principles of dispositiveness and adversarial proceedings in civil procedure. It is argued that excessive judicial interference in determining the scope of a representative's powers may violate the right to a fair trial.

This study analyzes the approaches of national courts regarding the requirements for confirming a lawyer's authority, identifies instances of inconsistent application of procedural rules, and examines the Supreme Court's legal positions on the sufficiency of a power of attorney as a standalone document confirming a representative's authority. Separately, the limits of judicial review of a lawyer's authority and the relationship between the principles of party autonomy, adversarial proceedings, and proportionality in civil proceedings are examined.

It is argued that excessive court interference in determining the scope of a lawyer's authority, particularly by requiring additional documents in the presence of a properly executed power of attorney, contradicts the objectives of civil proceedings and the standards of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The conclusion is drawn regarding the need to establish a unified approach to the evaluation of documents confirming a lawyer's authority, with a priority on ensuring effective access to justice and preventing procedural formalism.

Keywords: *civil proceedings, representation, attorney, warrant, power of attorney, authority, access to justice, formalism.*

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026